

ОЛЬГА ВОЛОСАТИХ

ГРИГОРІЙ ВЕРЬОВКА. РОКИ СТАНОВЛЕННЯ

Сьогодні ім'я Григорія Гурійовича Верьовки перш за все асоціюється з хоровим виконавством і, чи не найбільше, зі створеним ним українським народним хором. Сфера хорového диригування справді була провідною в його мистецькому житті. Проте не варто забувати про інші напрямки багатогранної діяльності митця, у тому числі про його просвітницько-педагогічну роботу. Тому видається актуальним і цікавим спробувати висвітлити менш відомі сторінки життя та творчості цієї непересічної особистості української музичної культури ХХ століття, зокрема початковий період.

Перші десятиліття ХХ століття були у житті Г. Верьовки роками шукань, накопичення найрізноманітніших знань і вмінь, які надалі дивуватимуть багатьох з тих, кому доля дарувала зустріч і спілкування з митцем.

Справжню універсальність творчої особистості, широкий спектр художніх зацікавлень і вподобань Григорія Верьовки засвідчують спогади родичів, друзів, співробітників, товаришів по навчанню. Зокрема, Маргарита Людвіг, з якою він навчався в Музично-драматичному інституті ім. М. В. Лисенка і працював у Народній консерваторії, згадує: «Крім основного композиторського фаху та мистецтва диригування, Григорій Гурійович приділяв багато уваги заняттям по фортепіано, скрипці, займався постановкою голосу, вивчав філософію, історію образотворчого мистецтва, літературу, німецьку мову. До всього, за що б він не брався, ставився з запалом, не обминав жодної дрібниці, в усьому прагнув досконалості. <...> Вперше приступивши до гри на фортепіано вже дорослою людиною, Григорій Гурійович і тут домігся неабияких успіхів. Одночасно з удосконаленням власної фортепіанної техніки Григорія Гурійовича ставала все цікавішою, різноманітнішою та складнішою фактура фортепіанної партії в його творах»¹.

¹ Людвіг М. Г. Коли б усі були такими... // Григорій Верьовка : спогади / упоряд. Я. Клименко. – К. : Музична Україна, 1972. – С. 115-116.

Природно, що людина, пов'язана зі сферою співу, хорошого виконавства, приділяла багато уваги постановці голосу, оволодінню професійною вокальною технікою, цікавилась вокальним і, зокрема, оперним музичним репертуаром. З уже цитованих спогадів Маргарити Людвіг дізнаємося, що «Григорій Гурійович займався постановкою голосу в 1921 році у Н. А. Калнинь-Гандольфі¹, а згодом користувався моїми порадами². Григорій Гурійович непогано володів голосом і в свій час переспівав чимало романсів Чайковського, Глінки, Рубінштейна, Шумана, Лисенка, Степового та ін.

У домашньому колі він із задоволенням брав участь у виконанні під рояль уривків з опер³. Серед улюблених оперних партій митця друзі згадують Дон-Жуана («Кам'яний гість» О. С. Даргомижського), Єрошку («Князь Ігор» О. П. Бородіна), Бояна та Фіна («Руслан і Людмила» М. І. Глінки)⁴ та інші. Домашні постановки оперних фрагментів, а також виконання вокально-інструментальних і оркестрових творів за партитурами стали своєрідною традицією в домі Г. Г. Верьовки та Е. П. Скрипчинської: «Якось ми вирішили поспівати сі-мінор-

¹ Вочевидь, мається на увазі Надія Гнатівна Калнинь (уроджена Лісіна; 1885–1946), дружина оперного співака й педагога, професора Київської та Московської консерваторій Етторе Гандольфі. Учениця Василя Олексійовича Цветкова, вона у 1920–30-ті роки була викладачем сольного співу Большого театру, згодом стала професором Московської консерваторії. Є автором неопублікованих спогадів про Р. М. Глієра, Е. П. Гандольфі, В. О. Цветкова (зберігаються в Російському державному архіві літератури й мистецтва).

² Автор цитованих спогадів Маргарита Готардівна Людвіг – професійна виконавиця-вокалістка (сопрано), вихованиця Київського музично-драматичного інституту ім. М. В. Лисенка (клас О. О. Муравйової), згодом викладач Київської консерваторії й професор кафедри сольного співу Мінської консерваторії.

³ Людвіг М. Г. Коли б усі були такими... // Григорій Верьовка : спогади / упоряд. Я. Клименко. – К. : Музична Україна, 1972. – С. 115-116.

⁴ Там само; Галицький В. Д. Музично-педагогічна діяльність Г. Г. Верьовки // Збірник наукових праць Київського державного інституту культури. – К., 1994. – С. 134.

ну месу Баха. Розподілили голоси: Г. Г. Верьовка – тенорову партію, я – сопранову, басову – музикознавець А. Гуменник, а Елеонора Павлівна – альтову. Партитура була старовинна. В ній кожна партія надрукована у відповідному ключі – тенорова партія у теноровому ключі, басова – у басовому і т. д. Елеонорі Павлівні вдавалося все грати на роялі, співати свою альтову партію ще й вказувати нам помилки, якщо траплялися такі» – згадувала пізніше Маргарита Людвіг¹.

Захоплення митця інструментальним виконавством бере початок з родинних музичних традицій – у домі Верьовок були інструменти (скрипка, декілька різновидів сопілок), на яких грав батько. Природно, що за таких умов пробувати власні сили в народному музикуванні Григорій Верьовка розпочав у дитячі роки і пізніше вдосконалював свої навички. Вже знаним хоровим диригентом, він неодноразово виконував партію сопілки під час гастролей заснованого ним хору². У середині 30-х років ХХ століття, під час роботи в Київському музичному училищі, Григорій Гурійович успішно організував оркестр народних інструментів. За спогадами Василя Уманця, тодішнього учня Г. Верьовки у цьому навчальному закладі, Григорій Гурійович настільки добре знав специфіку інструментального виконавства, що під час репетицій оркестру це дозволяло йому за необхідності виконувати партії різних інструментів – «коли не вистачало якого-небудь вико-

¹ Людвіг М. Г. Незабутня подруга // Горбатюк В. Г. Верьовка-Скрипчинська. Музикант. Педагог. Людина : спогади. – К. : Видавець КАРПЕНКО В. М., 2004. – С. 17–18.

Атмосферу справжнього «поклоніння» музиці змальовує також О. Я. Шресер-Ткаченко у своїй доповіді на урочистому вечорі з нагоди 70-річчя Е. П. Скрипчинської: «Дома у неї збиралися любителі музики, Грالی в 4 руки, а далі “ставили» “Князя Холмського», “Кам’яного гостя», “Руслана й Людмилу», навіть “Князя Ігоря». Влаштували вечори кантат Й. С. Баха, вечори колядок і щедрівок...» (Шресер-Ткаченко О. Я. Дорогому ювілярові // Горбатюк В. Г. Верьовка-Скрипчинська. Музикант. Педагог. Людина : спогади. – К. : Видавець КАРПЕНКО В. М., 2004. – С. 6.)

² Бобровников С. М. Натхнення, збуджене ним // Григорій Верьовка : спогади / упоряд. Я. Клименко. – К. : Музична Україна, 1972. – С. 119.

навця-інструменталіста, він брав, наприклад, контрабас, і вправно підтримував необхідне звучання оркестру»¹.

Серед улюблених інструментів митця необхідно назвати скрипку, знайомство з якою також розпочалося за дитячих років, як зі складовою традиційного народного інструментарію. Удосконалення майстерності скрипкової гри відбувалось паралельно з набуттям музичної освіти в архієрейському хорі Троїцького монастиря і у складі оркестру чернігівської духовної семінарії². Згодом, вже перебуваючи в Києві, Григорій Верьовка прагнув поліпшити власне академічне скрипкове виконання – «він деякий час консультувався у професора Я. С. Магазінера³, наполегливо оволодівав технікою. Щоб добитися вільного читання з листа та вміння грати в темпі, тривалий час вів партію другої скрипки в оркестрі Київського оперного театру»⁴. <...> Для домашнього музикування Григорій Гурійович зібрав наприкінці 20-х років струнний квартет у складі: А. П. Гдешинський – 1 скрипка, Г. Г. Верьовка – 2 скрипка, Г. Д. Шкурат – альт, С. В. Вільконський – віолончель»⁵.

Ще під час навчання в чернігівській духовній семінарії він намагався оволодіти професійними навичками гри на дерев'яних духових інструментах, зокрема флейті та кларне-

¹ Уманець В. А. Всеохоплюючий талант // Григорій Верьовка : спогади / упоряд. Я. Клименко. – К. : Музична Україна, 1972. – С. 153-154.

² Верьовка А. Г. Улюбленець земляків // Григорій Верьовка : спогади / упоряд. Я. Клименко. – К. : Музична Україна, 1972. – С. 51-52.; Козак С. Д. Григорій Верьовка : біографічна повість. – К. : Молодь, 1981 – С. 41-42.

³ Нагадаймо, що Яків Самойлович Магазінер (23. X 1889–30. V 1941) – один з провідних викладачів того часу (з 1922 р. засновник самобутньої виконавської скрипкової школи. Вихованець Лейпцизької (закінчив 1908 року) та Петербурзької консерваторій (1911) він був відомим виконавцем, свого часу – другим концертмейстером оркестру Сергія Кусевицького.

⁴ Людвіг М. Г. Коли б усі були такими... // Григорій Верьовка : спогади / упоряд. Я. Клименко. – К. : Музична Україна, 1972. – С. 115.

⁵ Там само, с. 115.

ті. Згодом він досить професійно грав на кларнеті, брав участь у виступах симфонічного оркестру, який складався з вихованців навчальних закладів міста і, до речі, виконував такі шедеври світової симфонічної музики, як увертюра Л. ван Бетховена до трагедії Й. Гете «Егмонт»².

Тож не дивно, що вправно володіючи декількома інструментами і на практиці знаючи специфіку камерного й оркестрового виконавства, Григорій Верьовка впевнено почувався за пультом диригента симфонічного оркестру. «Досить стати йому за пульт біля оркестру, як він стає непізнаваним навіть для мене, що постійно з ним. І де тільки знаходить він силу, енергію й винахідливість. А як чудово й до кінця розкриває партитуру твору! Дивуєшся», – характеризував цю сферу діяльності митця Павло Тичина³. Одним з улюблених творів у розмаїтому репертуарі Верьовки-симфонічного диригента (твори В. А. Моцарта, Л. ван Бетховена, К. М. Вебера, Ф. Шуберта, М. І. Глінки, О. С. Даргомижського) була перша частина «Незакінченої симфонії» Ф. Шуберта⁴.

Паралельно з навчанням у Музично-драматичному інституті ім. М. В. Лисенка в класі теорії композиції Болеслава Леопольдовича Яворського, накопиченням професійних навичок, Г. Г. Верьовка вів активну музично-педагогічну діяльність у Народній консерваторії Товариства народного театру та мистецтва.

Народна консерваторія, організована 1919 року в Києві за зразком Московської народної консерваторії, стала важливою навчально-просвітницькою установою тогочасної України, першою й неповторною у своєму роді. Новаторство освітньої методики цього своєрідного навчального закладу поля-

¹ Верьовка А. Г. Улюбленець земляків // Григорій Верьовка : спогади / упоряд. Я. Клименко. – К. : Музична Україна, 1972. – С. 51.

² Тичина П. Г. Світлий і прекрасний талант // Григорій Верьовка : спогади / упоряд. Я. Клименко. – К. : Музична Україна, 1972. – С. 17–18.

³ Цитовано за: Брус В. І. Друг // Григорій Верьовка : спогади / упоряд. Я. Клименко. – К. : Музична Україна, 1972. – С. 171.

⁴ Там само; Котлярська Н. Ф. Вчитель, друг // Григорій Верьовка : спогади / упоряд. Я. Клименко. – К. : Музична Україна, 1972. – С. 83.

гало в неподільній єдності вивчення музично-теоретичних дисциплін і безпосередньої виконавської практики. Провідною ланкою системи навчальних дисциплін народної консерваторії були класи хорового співу, під час яких засвоювалась музична грамота, ладові закономірності виконуваних творів, особливості формотворення, згодом – прищеплювались навички роботи по контрапункту, гармонії, аналізу форм. Відповідно до розробленої Б. Л. Яворським програми, всі хорові класи проходили той самий репертуар, основою якого були народні пісні. Поступово програма збагачувалась складнішими за гармонією обробками народних пісень, хорами з опер, кантатами, хоровими частинами симфонічних творів тощо. Це давало можливість періодично об'єднувати окремі хорові класи в один великий хоровий колектив і провадити активну концертно-популяризаторську діяльність¹.

Провідними викладачами більшості дисциплін народної консерваторії були студенти Музично-драматичного інституту ім. М. Лисенка, зокрема учні Яворського – В. В. Протопопов, Е. П. Скрипчинська, М. Г. Людвіг, Г. Г. Верьовка. Розпочавши роботу в народній консерваторії з розучування творів з окремими хоровими партіями, викладання сольфеджіо та теорії музики, Григорій Верьовка незабаром стає головним керівником хору народної консерваторії і очолює його до 1923 року².

Невдовзі після від'їзду Яворського до Москви народна консерваторія припиняє свою діяльність. Проте значну частину її функцій і завдань перебирають на себе хорові колективи, які утворювались у різних районах Києва на початку 20-х років паралельно з групами народної консерваторії. На основі об'єднання двох таких колективів, керованих Павлом Тичиною і Григорієм Верьовкою, 1921 року сформувалась така непересічна культурно-просвітня установа, як капела-студія імені М. Д. Леонтовича. Заняття з хорового співу, музичної

¹ Козак С. Д. Григорій Верьовка : біографічна повість. – К. : Мольд, 1981. – С. 67.

² Людвіг М. Г. Коли б усі були такими... // Григорій Верьовка : спогади / упоряд. Я. Клименко. – К. : Музична Україна, 1972. – С. 114.

грамоти, музичної літератури, «слухання музики», гри на фортепіано, вокалу поєднувались тут з тематичними концертами, літературно-музичними вечорами тощо. Один з учасників капели, Андрій Павлюк, пізніше згадував неповторну атмосферу тих мистецьких зустрічей: «Автори особисто знайомили слухачів із своїми творами. Найчастіше приходили до нас поети Аркадій Казка, Максим Рильський, Павло Філіпович, прозаїк Григорій Косинка, який володів великим талантом майстерно читати напам'ять цілі оповідання. Деякі з вечорів збирали чимало гостей. Так, на збори, присвячені сучасній українській радянській літературі, що відбулися у вересні 1922 року, прибули письменники, поети, композитори – Філіпович, Драй-Хмара, Підмогильний, Ревуцький, Івченко, Косинка, Рильський, Дорожжєвич, Могилянський, Ярченко, Зеров. Дехто з письменників читав свої твори, а Дмитро Миколайович Ревуцький виконав під власний акомпанемент старовинні думи українські в манері кобзарів-бандуристів. До речі, в цьому жанрі він не мав гідних суперників. Після переїзду П. Г. Тичини в 1923 році до Харкова гуртком літератури став керувати Максим Тадейович Рильський. Якщо останній гуртував навколо студії в основному сили літературні, то Григорій Гурійович об'єднував діячів музичної культури»¹.

Пізніше, 1925 року на основі капели-студії організується музпрофшкола імені М. Д. Леонтовича, багато в чому відмінна від решти тогочасних освітніх закладів такого рівню. Певною мірою вона теж стала спадкоємицею традицій, закладених народною консерваторією. Основу її колективу склали колишні учні Б. Л. Яворського – Г. Г. Верьовка, Е. П. Скрипчинська, М. Г. Людвіг, Л. В. Кулаковський, Г. Л. Кисельов, які активно впроваджували до вивчення в шкільному курсі теоретичних дисциплін розроблену своїм вчителем теорію ладового ритму, в той час наявну лише в програмах вищих музичних навчальних закладів. Згодом колективом викладачів школи було впроваджено підручник сольфеджіо, побудований за принципа-

¹ Павлюк А. Сторінка духовного подвигу // Григорій Верьовка : спогади / упоряд. Я. Клименко. – К. : Музична Україна, 1972. – С. 64.

ми теорії ладового ритму. Новаторством було також уведення до програми занять з диригування (так званого диригентського семінару), читання хорових партитур тощо¹.

Протягом навчання в музично-драматичному інституті М. В. Лисенка Г. Г. Верьовка пише свої перші твори – романси на слова Павла Тичини (з яким його поєднувала давня, з дитинства, дружба і спільна праця у створених ними хорах). Але зрозуміло, що спробував творити він набагато раніше. За спогадами Павла Тичини, у 1913–18 роках Григорій Верьовка вже досить активно опрацьовував народні пісні, робив їх перекладення для чотириголосного хору². Багаторічна диригентська робота з хором Чернігівської семінарії під керівництвом таких відомих на той час хорових диригентів як М. Ступницький, Г. Зосимович, Приходько, теж не могла не позначитися на процесі становлення митця, власне, як хорового диригента і як композитора. Цілком імовірним видається припущення щодо наявності в доробку митця протягом цього раннього періоду творчості духовної богослужбової музики. Проте загалом у творчості Г. Верьовки початку 20-х років ХХ століття переважають камерно-вокальні жанри. Переважно це солоспіви на вірші сучасних поетів (автором більшості використаних текстів є Павло Тичина). Композитор звертався також до творчості Олександра Олеся, Михайла Семенка, Павла Філіповича, принаймні один з романсів написано на власний текст³.

Одна з перших виконавиць цих творів, Маргарита Людвіг, згодом захоплена змальовувала свої враження: «З хвилюванням пригадую концерт з творів Григорія Гурійовича в залі товариства ім. М. Д. Леонтовича у 1924 році! Мені тоді

¹ Галицький В. Д. Музично-педагогічна діяльність Г. Г. Верьовки // Збірник наукових праць Київського державного інституту культури. – К., 1994. – С. 135–137.

² Тичина П. Г. Світлий і прекрасний талант // Григорій Верьовка : спогади / упоряд. Я. Клименко. – К. : Музична Україна, 1972. – С. 18.

³ Козак С. Д. Григорій Верьовка : біографічна повість. – К. : Мольд, 1981 – С. 220.

довелося вперше виконувати два романси на слова Павла Тичини «Осінь така мила» і «Повітряний флот». Серед ранніх творів Григорія Гурійовича ці романси, зокрема «Осінь...», належать до найбільш виразних за інтонаційним матеріалом. Я одержала справжню естетичну насолоду, доносячи слухачам ці чудові твори»¹. У цьому фрагменті спогадів йдеться про один із так званих Суботників Музичного товариства ім. М. Д. Леонтовича, який відбувся 13 червня 1924 року. У першому відділі, традиційно присвяченому сучасному літературному процесові, демонструвалися в авторському виконанні твори членів письменницьких об'єднань «Гарт» і «Плуг». У другому – звучали хорові твори Г. Верьовки («Пісня Комсомольців» на слова П. Тичини й обробка французької революційної пісні «Карманьола») і виконувалися десять романсів автора – шість на слова Павла Тичини («Подивилась ясно», «Осінь», «На хуторі», «Зелена неділя», «У собор І», «У собор II»), «Хтось мене ще пам'ятає» (сл. О. Олеся), «Знову увечері» (сл. Філіповича), «Згасає день» (А. Казка), «Сю осінь я заблуджусь у муках» (М. Семенко)². Доволі показовим є брак деяких з них у переліку творів композитора, наведеному в книзі Сергія Козака «Григорій Верьовка».

У цей час, на початку 20-х років, митець провадить також музично-публіцистичну діяльність. З'являються публікації в часописі «Музика», зокрема присвячена грандіозному святу хорової музики (за участю 18 хорів загальною чисельністю 600 осіб), яке відбулося 8 листопада 1924 року³. Спираючись на власний досвід, автор аналізує особливості виконання окремих колективів та нюанси диригентської роботи, а також

¹ Людвіг М. Г. Коли б усі були такими... // Григорій Верьовка : спогади / упоряд. Я. Клименко. – К. : Музична Україна, 1972. – С. 114-115.

² Документи по влаштуванню «Суботників» з демонстрацією нових недрукованих творів композиторів та письменників. – ІР НБУВ – Ф. 50. – Од. зб. 583. – Арк. 18.

³ *Гр. В. Перша Київська Хорова Олімпіяда* // Музика. – 1924. – № 10–12. – С. 223–225. Автограф статті зберігається у фонді архіву Музичного товариства ім. М. Леонтовича (ІР НБУВ – Ф. 50. – Од. зб. 1661.)

розглядає, із зауваженнями рекомендаційного плану, представлену у виконанні сучасну композиторську творчість. У нарисі про діяльність Музичної Студії ім. Леонтовича¹, Г. Верьовка, як один з її засновників, деталізує принципи практичної діяльності цієї просвітницької установи, узагальнює підходи до засвоєння музикознавчих дисциплін, особливо наголошує на важливому місці, яке посідає в процесі культурного розвитку вивчення українознавства тощо.

Звичайно ж, пропонований короткий нарис початкового етапу діяльності митця не є детальним змалюванням років становлення визначної особистості української музичної культури. Його метою є скоріше окреслення напрямків можливих подальших пошуків джерел, які дозволили б ґрунтовніше дослідити маловідомі сьогодні етапи творчого шляху Григорія Верьовки, збагатити яскравими штрихами й урізноманітнити наше уявлення про нього.

Далі пропонуємо дві згадані статті митця 1924 року (мову оригіналу збережено).

ПЕРША КИЇВСЬКА ХОРОВА ОЛІМПІАДА

I.

Перша Київська Хорова Олімпіада виникла в зв'язку з святкуванням 7-х роковин Жовтневої Революції з ініціативи зав. вокальною секцією Комісії по влаштуванню свята при Губполітосвіті т. Городовенка.

Вирішили на зразок минулого року зробити в день Жовтневого Свята об'єднаний виступ хорів, але на цей раз поширити масштаб роботи, збільшити програм та кількість хорів, а також організувати виступ окремих хорів.

На 2-х зборах керівників Київських хорів (на початку жовтня) намітили репертуар об'єднаного хору, призначили

¹ *Гр. В.* Три з половиною роки існування (Музична Студія ім. Леонтовича при Муз. Товаристві). II. Методи нашої роботи та їх наслідки // *Музика.* – 1924. – № 10–12. – С. 231–233.

дні співанок, обрали Хорову Комісію в складі 5-ти осіб, вивили, які саме хори бажають виступати окремо.

Співанок об'єднаного хору відбулося 5. На співанці 2/XI Хорова Комісія вислухала окремі хори, санкціонувала репертуар і виправила де-які хиби виконання.

Вся підготовча робота проходила нормально; загальні співанки відбувалися майже в повному складі. Правда, співанок було надто мало; диригентові т. Городовенкові (йому Хорова Комісія доручила диригувати об'єднаним хором) довелося провадити роботу прискореним темпом, не в повній мірі оброблювати спів. Але настрої великого колективу співаків весь час був бадьорий: праця давала гарні наслідки.

В об'єднанні було до 600 душ; більшість робітники, потім службовці та студенти.

Програм Олімпіади:

I відділ:

1. Хор Інвалідного Городка, під кер. Ів. В. Викпиша: а) «Наптики» – муз. Шведова; б) «Ой, вербо» – М. Леонтовича.

2. Хор Трампарку ім. Шевченка та хор Головних Майстерень ім. Домбала, під кер. Студзинського: а) «Хто не з нами» – муз. Студзинського; б) «Прапор Червоний» – муз. Вериківського.

3. Хор 4-ої Держ. Тютюн. Фабр., під кер. т-ки Шенгай: а) «Воздухофлотцы» – муз. Васильїва-Буглая; б) «Памяти павших борцов» – муз. Речицького.

4. Муз. Студія ім. Леонтовича та хор Клубу Радробітників, під кер. Г. Верьовки: а) «Пісня колективу» – муз. Козицького; б) «А ми просо сіяли» – муз. Римського-Корсакова.

5. Капела «Рух», під кер. Б. Левитського: а) «Гукайте їх» – муз. Ревуцького; б) «Шалійте» – аранж. Верховинця.

II відділ:

1. Об'єднаний студентський хор та хор клубу Всеробітземліс, під кер. Тараканова: а) «Заповіт» – ар. Яворського; б) «Гей, прапор червоний» – муз. Вериківського.

2. Хор клубу Друкарів та хор заводу «Більшовик», під кер. Б. Левитського: а) «Карманьола» – муз. Верьовки; б) «Червоне військо» – муз. Попадіча.

3. Агітхор Клубу ім. 1-го Травня (Профспілок Робкомгосп, Харчесмак, Шкірників) та хор Клубу Водників, під кер. т. Піддасова: а) «Пролетарская дубинушка» – муз. Черепніна; б) «Коваль» – муз. Вериківського.

4. Перша Робіт.-Селянська Капела УСРР «Думка», під кер. т. Городовенка: а) «Пам'яти Леніна» – муз. Толстякова; б) «Гей, у лісі» – народн. примітив (запис Демуцького).

III відділ: об'єднаний виступ 18 хорів¹ у складі 600 співаків, під кер. т. Городовенка: 1) «Пам'яти Леніна» – муз. Вериківського; 2) «Пісня кузні» – муз. Толстякова; 3) Косарська пісня «Ой да ви, комарики» – ар. Козицького; 4) «На вгороді верба рясна» – народн. примітив (запис Демуцького); 5) «Заповіт»; 6) «Інтернаціонал».

Концерт відбувся в Оперовому Театрі ім. Лібкнехта 2 рази: о 2 год. (для членів Профспілок) та о 9 год. веч. (для Миськради). Квитки роздавалися безплатно.

II.

Виконання хорами музичних річей на Олімпіяді яскраво свідчило, що, шукаючи динамічних ефектів, часом використовують не нові вже прийоми, вживають їх надміру і не завжди доцільно; тим заважають виявленню музичного твору. Виконуючи ті речі, надто велике значіння надавали текстіві; музична фраза часом гинула серед несподіваних наголосів і контрастів. Але техніка диригентів у більшості бездоганна. Слухняність хорів, стройність і сталість співу робили приємне вражіння, викликали бадьорий настрій.

Коли на естраді стояв хор на 600 душ (всі жінки в червоних хустках), – то була велична картина. Спів масового хору давав могутні звуки, що розбуджували свідомість великих можливостей колективної праці і могутність колективної волі. Стихійно переплітались і розходилися голоси. Хоч і бракувало виспіваности та злитности в окремих партіях, – проте,

¹ В об'єднаному хорі брали участь, але не виступали окремо, такі хори: Робфака ВШО, Педкурсів ім. Грінченка, Куренівського Району та Хор - Студія ім Стеценка.

звучав хор виразно і стройно. Дикція часом була краща, ані-ж дикція кожного хору зокрема. Найкраще звучала пісня «Ой да ви, комарики», де з необмеженим простором звучання *forte* контрастувало глибоке і тужливе *pianissimo*.

На Олімпіяді співали творів, що характеризують останні досягнення українських композиторів. Можна радіти, що з'явилася значна кількість революційних творів: гостра потреба в такій літературі починає помалу задовольнятися. Проте, цінних творів було мало. Композиторам, поруч з куплетними революційними піснями, що мають агітаційне значіння, треба формувати більші звучання, де відбивався-б міцний ритм переможнього життя і великих ідей нашого часу. Із творів, що виконувалися на Олімпіяді, найкращі належать Вериківському та Козицькому.

Але великий об'єднаний хор потребує нових композицій. Бо звичайний хоровий твір в масовому виконанні не відповідає напору звучності і виявляється малим та вбогим.

Першу Київську Хорову Олімпіяду правдивіше було-б назвати *спробою* Олімпіяди: на засіданнях диригентів намічався лише обмін хорів своїми виробами, без журі, без визначення цінності кожного хору (бо співаючи лише 2 пісні, не можна виявити музично-виконавчої цінності хору). Перевести широку справжню Олімпіяду (тоб-то «конкурс» хорів) можна буде лише 1925 року, коли будуть оцінюватися так хори, як диригенти та композитори. Але навіть така «звужена» Олімпіада викликала інтерес у місцевих музик та широких кол громадства. Мимоволі у слухачів та учасників повставало питання: яким повинен бути найкращий спів та найкращий музичний твір. Олімпіада мимохіть розвиває критичне відношення, як до композиторів, так і до виконавців.

У стоячу воду кинуто камінь. Викликаний рух треба підтримати й використати. Треба провадити роботу об'єднаного хору, налагодити постійний звязок і дружне співробітництво хорів та диригентів. Ми певні, що за 2–3 роки роботи будуть великі наслідки. Постійне співробітництво породило-б нові твори композиторів, встановило-б найкращий репертуар для окремих хорів і піднесло-б худо-

жність виконання об'єднаного та окремих хорів. А головне, можна було-б продуктивно вести музичне виховання хористів (напр., влаштувати для них ціли лекцій та концертів).

Важливості такої роботи не можна заперечити. До того-ж, серед хорів та диригентів м. Києва почувається тяжіння до планомірної роботи єдиного хорового колективу м. Києва. Піднесений настрій і бадьорість під час Олімпіади 8/XI, – то є запорука успіху в роботі майбутнього об'єднання.

Гр. В.

II. МЕТОДИ НАШОЇ РОБОТИ ТА ЇХ НАСЛІДКИ

Наші завдання: дати музичну освіту пролетареві, поширити серед нього революційні, кращі народні та художні пісні.

Вивчили їх досить багато: основне ядро наше (душ 15–17, що працюють від початку існування Студії) знають понад 200 пісень. Ми знаємо все найцінніше, що є в укр. музичній літературі. Вивчили також де-кілька річей класичних («старого стилю» та инш.)¹.

Але ми не обмежувалися тою літературою, що вже є на ринкові. До свого репертуару включали і ті речі, що їх ще й досі не друковано: Муз. Т-во ім. Леонтовича поклало на нас приємний обов'язок співати рукописні твори сучасних укр. композиторів. Це зазнайомило Студію з новими цінностями. Не один десяток творів, що їх вперше виконували ми, потім ставали популярними на Україні.

Проте, великий репертуар не завжди свідчить про художні досягнення хора. Численний, не приведений до ладу музичний матеріал часом псує художнє чуття людини. Де-які хори, що мають великий репертуар, не завжди оброблюють його з художнього боку. Треба, щоб виконавець не тільки «виспівував», але й глибоко *розумів* той твір. Для того наша Студія *аналізувала* кращі хорові твори що до їх змісту та форми. Такий аналіз має велике виховує значіння. На

¹ По нашому проханню їх (та де-які російські твори) перекладено на укр. мову.

жаль, рідко який хор у нас на Україні вживає цього доброго засоба до підвищення музичної освіти співака. А він має гарні наслідки. Наша Студія ніколи не намагалася «побити рекорд» у хоровому виконанні, але, на думку знавців, часом виконувала з такою майстерністю та артизмом, якого не досягають інші хори на Україні.

Дисципліна «слухання музики» лише тепер починає ставати «модною». А наша Студія вже два роки вживала цього методу. Ми *опрацювали* (не тільки «послухали»!) біля 20 *речей світового значіння*. Ми виконували цілі опери, що через технічні причини заважкі для постановок у театрі, але мають безперечне художнє значіння. Ми ознайомлювалися із зразками не тільки вокальної літератури: у 1923–24 році було детально проаналізовано багато фортепіанових творів різних авторів. Ми улаштували «стильні» вечори, присвячені творчості окремих музик: за 1923–24 рік відбулося 5 вечорів, присвячених творчості Глінки, Бородіна, Римського-Корсакова¹. Лектором по слуханню музики була Є. П. Скрипчинська.

Менш показна, але подібно-ж великого значіння є систематична робота студійців по теорії музики та постановці голосу. Тут набуваються технічні звички, без яких не може бути поступу в роботі. Вивчення цих дисциплін тісно зв'язане з попередніми, спільно утворюючи непорушну основу музичного знання.

Де-якою хвибою було замале вивчення політосвітніх дисциплін та українознавства (причина цієї хвиби – матеріальна незабезпеченість Студії). Вимоги студійців у цьому напрямку виразні. І зараз на цьому боці зосереджено увагу керівників Студії.

Зі Студії складався літературний гурток, що ґрунтовно вивчав укр. красне письменство під керівництвом П. Тичини та М. Рильського. Влаштували також і літературні вечірки,

¹ Матеріали робот і програми вечорів зберігаються і можуть бути корисними для інших студій, що провадять аналогічну роботу.

де автори – сучасні поети та письменники¹ – особисто зачитували свої твори і робили огляди літературного життя.

Закінчуючи огляд роботи Музичної Студії ім. Леонтовича, мусімо сказати: ми починали нашу справу без готових трафаретів; під час праці шукали кращого шляху і викристалізовували методи своєї роботи.

Про наслідки нашої роботи свідчать хоч-би два таких дрібних факти:

1. На «суботникові» в Муз. Т-ві ім. Леонтовича (на-весні 1924 року) частиною концерту диригували декілька наших співаків-членів Студії.

2. В-осени цього року, коли Муз. Т-ву вдалося одержати для Студії кілька командировок до Інституту ім. Лисенка, троє наших товаришів експромтом, без будь-якої підготовки, склали іспит з спеціальних дисциплін (хоч вимоги при вступі були великі). Це характеризує роботу Музичної Студії, бо ті товариші раніше ні в яких хорах не працювали, а з них – одна жінка з нижчою загальною освітою.

У 1924–25 акад. році гадаємо ще більше поглибити та поширити нашу роботу. Мають початись лекції з соціальних дисциплін. Буде введено гру на роялі. По теорії музики старша група буде продовжувати свою роботу. Студія має перейти до практичної, ґрунтовної роботи для виховання співаків на диригентів.

За довгий і важкий час Студія зберегла живий інтерес до діла. Є свідомість корисності нашої роботи для робітничих мас. Бажання працювати – велике. Тому так легко йти у новий рік роботи.

Гр. В.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бобровников Є. М. Натхнення, збуджене ним // Григорій Верьовка : спогади / упоряд. Я. Клименко. – К. : Музична Україна, 1972. – С. 118–120.

¹ На де-яких вечірках авторів бувало до 15 душ.

2. Брус В. І. Друг // Григорій Верьовка : спогади / упоряд. Я. Клименко. – К. : Музична Україна, 1972. – С. 168–171.
3. Верьовка А. Г. Улюбленець земляків // Григорій Верьовка : спогади / упоряд. Я. Клименко. – К. : Музична Україна, 1972. – С. 50–54.
4. *Гр. В.* [Верьовка Г.] Перша Київська Хорова Олімпіада // Музика. – 1924. – № 10–12. – С. 223–225.
5. *Гр. В.* [Верьовка Г.] Три з половиною роки існування (Музична Студія ім. Леонтовича при Муз. Товаристві). II. Методи нашої роботи та їх наслідки // Музика. – 1924. – № 10–12. – С. 231–233.
6. Галицький В. Д. Музично-педагогічна діяльність Г. Г. Верьовки // Збірник наукових праць Київського державного інституту культури. – К., 1994. – С. 134.
7. Григорій Верьовка : спогади / упоряд. Я. Клименко. – К. : Музична Україна, 1972. – 220 с.
8. Документи по влаштуванню «Суботників» з демонстрацією нових недрукованих творів композиторів та письменників. – ІР НБУВ – Ф. 50. – Од. зб. 583. – Арк. 18.
9. Козак С. Д. Григорій Верьовка : біографічна повість. – К. : Молодь, 1981. – 232 с.
10. Котлярська Н. Ф. Вчитель, друг // Григорій Верьовка : спогади / упоряд. Я. Клименко. – К. : Музична Україна, 1972. – С. 80–86.
11. Людвіг М. Г. Незабутня подруга // Горбатюк В. Г. Верьовка-Скрипчинська. Музикант. Педагог. Людина : спогади. – К. : Видавець КАРПЕНКО В. М., 2004. – С. 13–20.
12. Павлюк А. Сторінка духовного подвигу // Григорій Верьовка : спогади / упоряд. Я. Клименко. – К. : Музична Україна, 1972. – С. 59–66.
13. Тичина П. Г. Світлий і прекрасний талант // Григорій Верьовка : спогади / упоряд. Я. Клименко. – К. : Музична Україна, 1972. – С. 15–19.
14. Уманець В. А. Всеохоплюючий талант // Григорій Верьовка : спогади / упоряд. Я. Клименко. – К. : Музична Україна, 1972. – С. 153–155.
15. Шресер-Ткаченко О. Я. Дорогому ювілярові // Горбатюк В. Г. Верьовка-Скрипчинська. Музикант. Педагог. Людина : спогади. – К. : Видавець КАРПЕНКО В. М., 2004. – С. 4–12.

Ольга Волосатих. Григорій Верьовка. Роки становлення.

Автор висвітлює початковий етап діяльності Г. Верьовки, атмосферу його навчання та становлення як митця у контексті освітніх процесів на Україні на початку ХХ ст. У статті аналізуються мистецьке оточення Г. Верьовки, перші виконання його творів, його музично-публіцистична діяльність.

Ключові слова: просвітницько-педагогічна робота Г. Верьовки, хорове виконавство, спогади сучасників, твори Г. Верьовки 20-х років.

Ольга Волосатых. Григорий Вереvка. Годы становления.

Автор высвечивает начальный этап деятельности Г. Вереvки, атмосферу его обучения и становления как художника в контексте образовательных процессов на Украине в начале ХХ века. В статье анализируется художественное окружение Г. Вереvки, первые исполнения его произведений, его музыкально-публицистическая деятельность.

Ключевые слова: просветительсько-педагогическая деятельность Г. Вереvки, хоровое исполнительство, воспоминания современников, произведения Г. Вереvки 20-х годов.

Olga Volosatykh. Grygoriy Veryovka. The Years of Forming.

The author covers the initiative period of G. Veryovka' activity, atmosphere of his studying and forming as a musician in the context of educational processes in Ukraine in the beginning of the ХХth century. There are also artistic entourage, very first performances of his works and his activity as a musical critic analysed.

Key words: G. Veryovka as a pedagogue, choral interpretation, reminiscences of his contemporaries, G. Veryovka' works of the 20's.